

NYSA TİYATROSU DIŞ CEPHE VE DOĞU - BATI GİRİŞLERİ AÇMA ÇALIŞMALARI

Vural SEZER*
Mehmet TUNA
Ramazan PEKER

Bilindiği gibi antik Nysa kenti Aydın'ın doğusunda bugünkü Sultanhisar ilçesi sınırları içinde yer almakta olup; Nysa Tiyatrosu, Sultanhisar Nysa arasında yeni yapılan oto yolun kenarında ve kuzey-güney aksındadır.

Klasik tiyatrolar tipinde arazi eğimine uyularak oturtulmuş tiyatronun inşasında mermer ve kireç taşı bloklar kullanılmıştır.

4 Mart 1982 tarihinde temizlik ve kazı çalışmalarına başlanan Nysa tiyatrosunun 1984 kazı sezonu sonu itibariyle, tamamen dolu olan orkestra, sahne (proskene) odaları arasında birbirine geçişleri olan ve hepsi sahneye açılan beş odalı sahne binasının (skene) en geniş orta odası ile bunun doğusundaki oda açılmıştır (Resim : 1-4).

Bakanlığımızca ayrılan ödenek ve Aydın Valiliği ile Sultanhisar Belediyesiince sağlanan mahalli imkanlarla ikişer dönemde olmak üzere 1985-1986 yıllarında da kazı ve temizlik çalışmalarına devam edilmiş (Plan : 1), iki yıllık çalışma sonunda : sahne binasının dış cephesi sahne binasının iki yanındaki (doğu - batı) girişlerin yer aldığı tiyatronun güney cephesi ile tiyatronun batı kenarında tiyatronun batı kenarı boyunca güney - kuzey yönünde devam eden, tiyatronun diazomadan sonraki ikinci kavea sıralarına ulaşımı sağlayan batı girişine ve daha kuzeye devam ederek bir yapıya ulaşan merdivenin bulunduğu alanlarda aşağıda açıklayacağımız şekilde kazı çalışmaları sürdürülmüştür.

Sahne binasının dış cephesi

Hemen önünden Sultanhisar Kavaklı köyü yolu geçen sahne binasının dış cephesi önündeki yaklaşık 1.80 m. lik toprak dolgu temizlenerek açıldığında doğu ve batı köşelerde büyük bloklardan yapılmış duvarın

(*) Vural SEZER, Aydın Müzesi Müdürü,
Mehmet TUNA, Aydın Müzesi Araştırmacısı,
Ramazan PEKER, Aydın Müzesi Araştırmacısı.

crijinal şekliyle korunmuş olduğu, arada ise büyük ölçüde tahrip olmuş ve daha sonraları tamir edilmiş olduğu görüldü. Dış cephede doğu ve batı köşelere yakın ve ortada sahnenin altına girişi sağlayan dikdörtgen üç girişin varlığı ortaya çıkmıştır. Sahne binasının önünden geçen Sultanhisar Kavaklı köyü yolu doğuya doğru yükseldiğinden sahne binasının doğusunda tam zemine ulaşamamıştır. (Resim : 5-6). Sahne binası her iki yönde kule şeklinde çıkıntı yaparak tiyatro cephe duvarına dayanmaktadır (Resim : 7-8).

Doğu girişi

Kazı öncesi içten (kavea) sadece üst kısmı görülebilen dış cephesi ise tiyatronun üstteki ikinci kaveanın doğu ucundan koparak düşmüş olan, oturma sıraları, dış cephe blokları ve kırma taş dolgu blokları ile dolu ve üzeri zeytin ağaçları ile kaplı idi (Resim : 9). Ortalama 3 m. lik bu yığıntı temizlenerek cephe ile burada yer alan içi tamamen dolu Vomitorium şeklindeki giriş açığa çıkarılmıştır (Resim : 10).

Cephe üzerinde yer alan yuvarlak kemerli girişin kemeri silme şeklinde belirlenmiş olup, duvar üzerinde kademeli silmelerle belirlenmiş ayaklar üzerine oturmaktadır. Kemerin doğu ayağındaki başlangıç yerinde kademeli silmeler yapılmaya başlanmış ancak tamamlanmamıştır (Resim : 11). Girişten bir merdiven boşluğuna ulaşıldıktan sonra sola dik dönülerek 14 basamaklı bir merdivenle kaveaya ulaşılmaktadır (Resim : 12). Merdiven basamaklarının üst kısmı çok tahrip olmuş, yan duvarlardaki bloklardan bazıları ile girişin üzerindeki beşik tonozdaki blokların tamamı düşmüş, kırma taş harç malzeme ile yapılmış ara dolgu kalmıştır.

Kazı sonrası, girişdeki bozuk merdivenler ile yanlarda blokların düşmesi sonucu tehlike arzeden bölümler tedbir olarak Sultanhisar Belediyesi tarafından sağlanan inşaat malzemesi ve inşaat ustasından faydalanılarak örülmüştür.

Batı girişi

Kazı öncesi, kaveadan tonoz blokları tamamen düşmüş olarak üst kısmı, dıştan da kapı kemerinin üst kısmı görülen batı girişi önü tamamen zeytin ağaçları ile kaplı vaziyette idi (Resim : 13). Burada yaklaşık 4 m. lik toprak ve tiyatronun üst kaveasının batı bölümünün uç kısmından düşen oturma sıraları, cephe duvarına ait mimari bloklar ve ara dolgu malzemeleri temizlenerek zemine ulaşılmış, daha sonra tamamen dolu olan doğudaki girişin simetriği olan giriş açılmıştır (Resim : 14).

Doğudaki girişin simetriği olan bu giriş; duvarda silme ile belirlenmiş payeler üzerinde dışa doğru taşkın profillerle belirlenmiş yastık üze-

rine oturan ve yine dışa doğru kademeli silmelerle profilli yuvarlak kemerli olup, doğu girişinden daha iyi durumdadır (Resim : 15). Girişten itibaren 5 basamaklı bir merdivenle merdiven boşluğuna, buradan da dik açı yaparak sağa dönülerek büyük ölçüde korunmuş 14 basamaklı merdivenle kaveaya ulaşılmaktadır (Resim : 16). Vomitorium şeklindeki bu batı girişinde doğu girişinde olduğu gibi yan duvarlarındaki bazı bloklar ile beşik tonoz şeklindeki tonozun iç yüzündeki kesme taş bloklar tamamen düşmüş olup, sadece ara dolgu korunmuştur. Burada da yine yıkılma tehlikesi arzeden bölümlerin tedbir olarak basit tamirleri yapılmıştır.

Batı cephede girişin batısında, bir çeşme aynası mevcut olup, burada bulunan değişik seviyedeki künk deliklerinden değişik dönemlerde tamir edilerek kullanıldığı anlaşılmaktadır. Çeşmenin hemen batı kenarında cephe duvarına dayanan ve güneye doğru devam edip köşe yaptıktan sonra batıya doğru dönen yaklaşık 2,50 m. yüksekliği korunmuş kırma taş ve toplama malzeme ile inşa edilmiş tiyatroya göre geç bir duvar çıkmıştır (Resim : 14).

Tiyatronun güney-batı kenarı

Tiyatronunun batı cephesine dayanan yaklaşık 2,50 m. yüksekliğindeki duvarın üst seviyesinden itibaren batıya doğru tiyatronun batı kenarını açmak gayesi ile kazı sürdürülmüş, tiyatronun batı cephesinin bitişiği ve kuzeye döndüğü köşeye gelindiğinde, kuzeye doğru devam eden dört basamak merdiven, merdiven boşluğu ve tekrar dört basamaklı merdivenin varlığı görüldü (Resim : 17-18-19). Kuzeye doğru, tiyatronun batı kenarı boyunca devam eden bu merdivenin tiyatro veya başka bir yapıyla bağlantısının olup olmadığını tespit amacı ile merdiven takip edilerek çalışmalar kuzeye doğru devam ettirildi. Tiyatronun güneybatı köşesinden 4,35 m. kuzeye doğru merdiven açıldığında ulaşılan merdiven boşluğunda tiyatronun bir diazoma ile ikiye bölünen ve üstteki ikinci kavea sıralarına ulaşan büyük ölçüde tahrip olmuş girişinin varlığı görüldü.

Tiyatronun üst bölümüne girişi sağlayan girişin önündeki merdiven boşluğundan sonra merdivenin kuzeye doğru devam ettiğinin görülmesi üzerine çalışmalar kuzeye doğru devam ettirildi. Dört basamaklı merdivenden sonra bir merdiven boşluğu ve bu merdiven boşluğundan, yuvarlak kemerli girişi olan, içi büyük ölçüde dolu bir yapıya ulaşıldı (Resim : 20). Kemerli girişli yapının girişten itibaren içi temizlendiğinde yine kemerli girişlerle doğu yönde, üst kısmında yuvarlak kemerli penceresi olan bir odaya (Resim : 21) batı yönde, güney ve doğusunda yine aynı şekilde girişi olan mekan açığa çıktı. Bu mekanların üzeri haçvari tonozla örtülüdür. Merdivenden girilen mekanın batısındaki mekanlar tamamiyle açılmadığından bu yapının fonksiyonu ve merdivenle olan ilişkisi henüz anlaşılmamıştır.

Tiyatronun güneybatısında açılan bu alanda, tiyatrodan daha geç bir devirde yer yer toplama malzeme kullanılarak yapılmış olan dörder basamaklı 4 merdiven ile 4 merdiven boşluğu ve bunun batı kenarı boyunca uzanan duvarın batısında çok tahrip olmuş vaziyette yan yana iki tonozlu yapı mevcuttur. Bu tonozlu yapılar merdivene paralel kuzeye doğru devam etmektedir. Bu iki yapının ön tarafından bir bölümü açılmış olup, çok tahrip edilmiş durumda olduklarından tamamı açılmamıştır (Resim : 22-23). Açılan bölümde yıkılma tehlikesi gösteren bazı bölümler tedbir olarak örülmüştür.

Anadolu geleneğine uygun olarak hafif batı-güneye dönük bir yamaca inşa edilmiş olan tiyatronun cephesi oturduğu alanın güneye doğru olan eğiminden dolayı, sahne binasının her iki yanında yer alan cephe duvarı oldukça yüksek olup cephede kesme taş bloklar arada da kırma taş dolgu malzemesi kullanılmıştır. Ortadaki 36 m. boyundaki sahne binası, sahne hizasında her iki yönde kule şeklinde çıkıntı yaparak tiyatro cephe duvarı üzerinde yer alan, bir diazoma ile iki bölüme ayrılmış olan kaveanın alt bölümüne girişi sağlayan Vomitorium şeklindeki girişler ölçüleri ve özellikleri ile Roma mimarisinin genel karakteri olan tam bir simetri teşkil etmektedir.

Kazı esnasında çıkan ve kaveanın üstteki ikinci bölümüne girişi sağlayan batıdaki girişin doğuda da simetriği olması gerekirdi. Ancak bu bölüm tamamen yıkılmış olduğundan görmek mümkün değildir. Fakat doğu kenar dere kenarında olduğundan burada görülen geniş kemer ayağı kalıntılarında doğudaki bu üst girişe kemerli köprü ile ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Resim : 1 — Orkestranın güneydoğu köşesinin kazı öncesi görünüşü. Geri planda görülen köşe yapan mimari blok sahnenin taban seviyesini orkestra ile sınırlayan insitu blok

Resim : 2 — Orkestranın açılmasından sonra sahne ve sahne binasının kazı öncesi kaveanın kuzeybatısından görünüşü

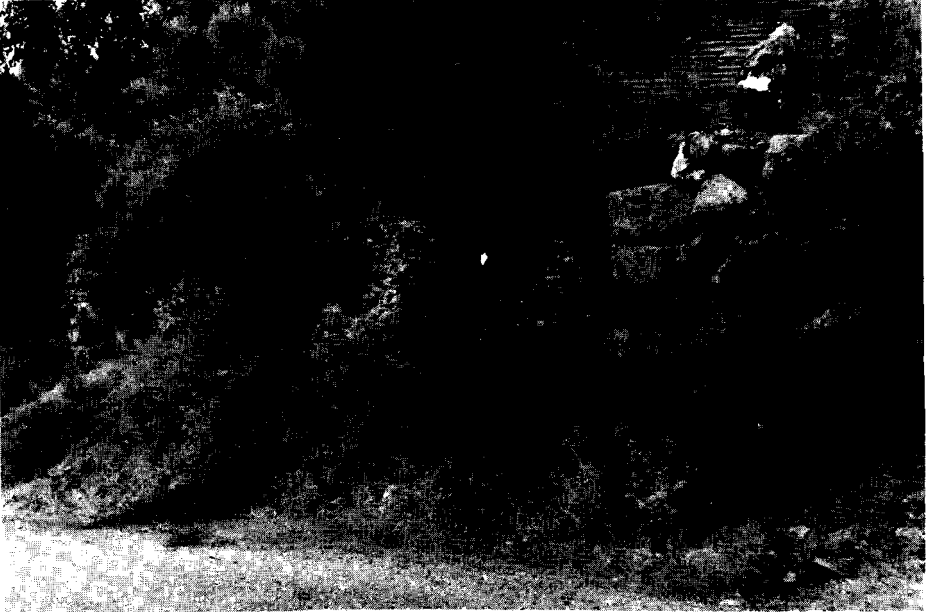
Resim : 3 — Sahne ve sahne binasının kazı öncesi orkestradan görünüşü

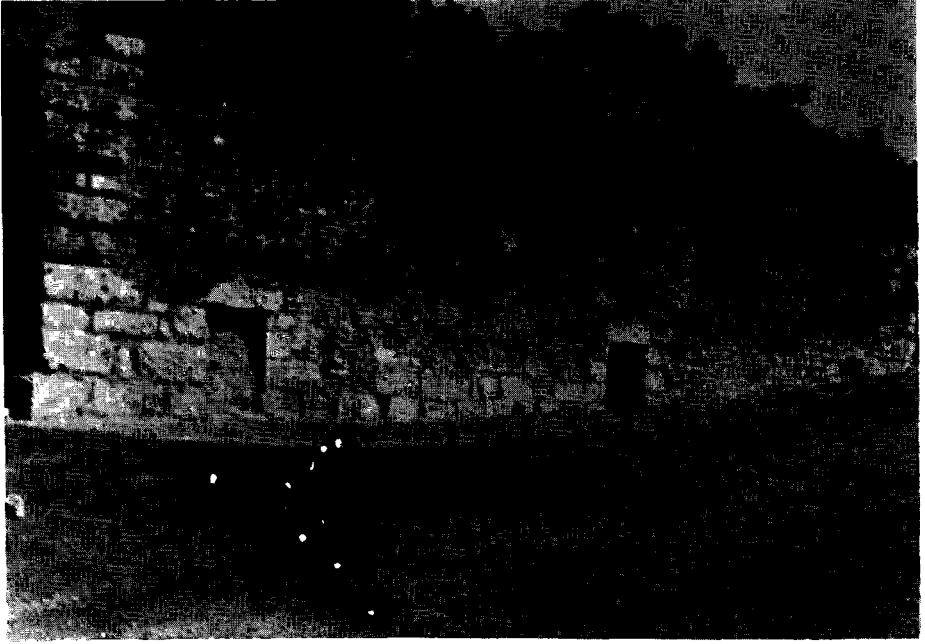
Resim : 4 — Sahnenin orkestranın güneydoğu köşesinden kazı başlangıcında görünüşü.

Resim : 4 a : — Sahnenin kazı öncesi orkestranın güneybatısından görünüşü

Resim : 5 — Sahne binasının dış cephesinin, önünden geçen Sultanhisar-Kavaklı köyü yolundan kazı öncesi görünüşü

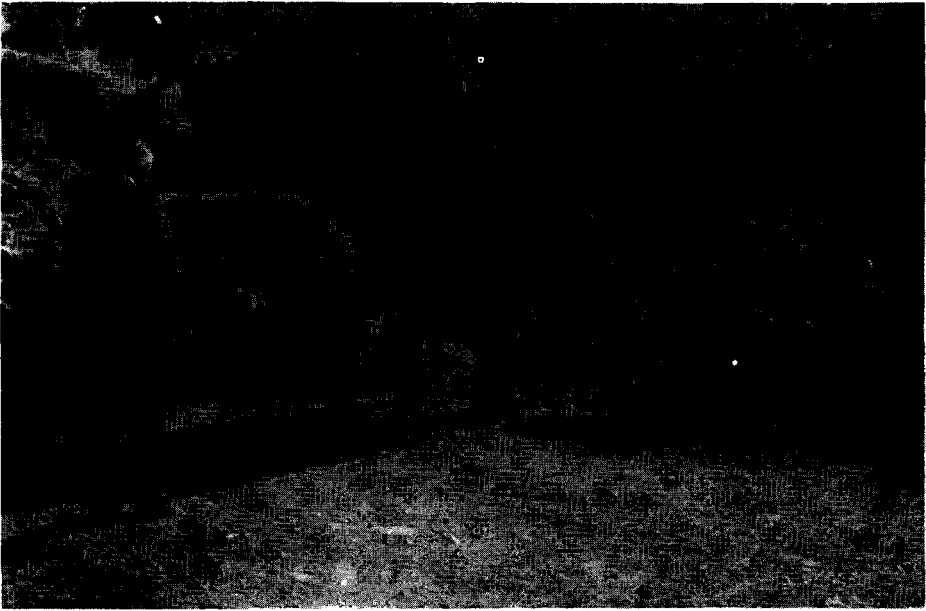
Resim : 6 — Sahne binasının dış cephesinin kazı sonrası güneybatıdan görünüşü

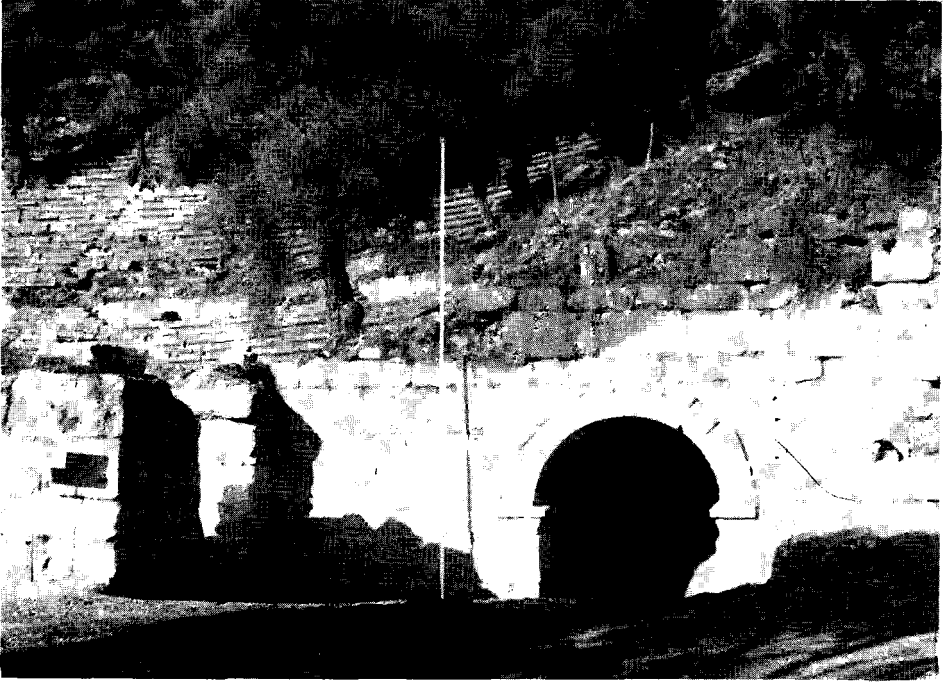
Resim : 7 — Sahne binasının batı köşesi ile sahnenin kule şeklindeki uzantısı ve batı cephe duvarına bitişmesinin güneybatıdan görünüşü

Resim : 8 — Sahne binasının doğu kōşesi ile kule Şeklinde çıkıntı yaparak cephe duvarına dayanan sahnenin doğudan gōrünüőü

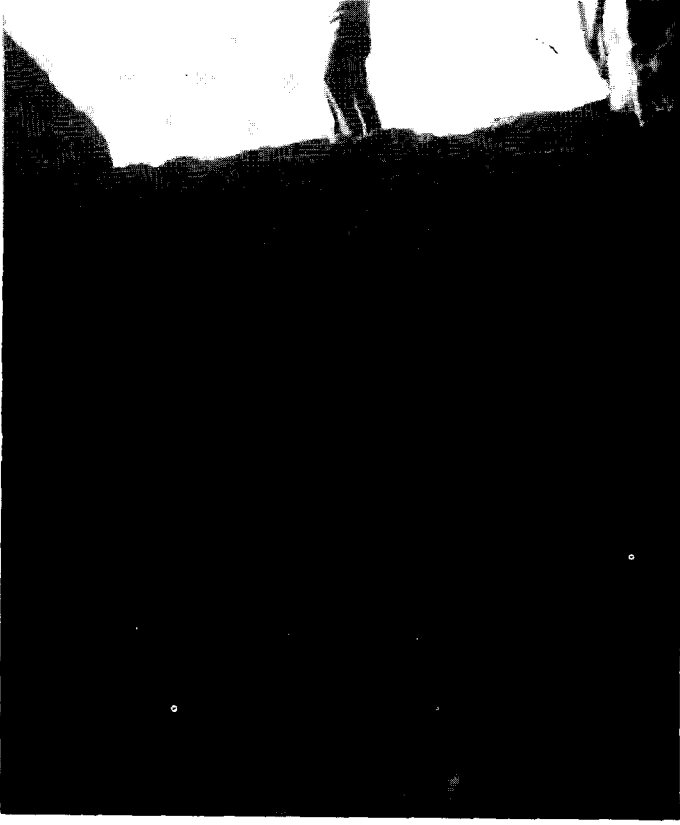
Resim : 9 — Doğu cephesi ve girişin kazı öncesi sahne binası üzerinden doğuya doğru gōrünüőü

Resim : 10 — Doğu cephesi ve girişin kazı sonrası güneyden görünüşü

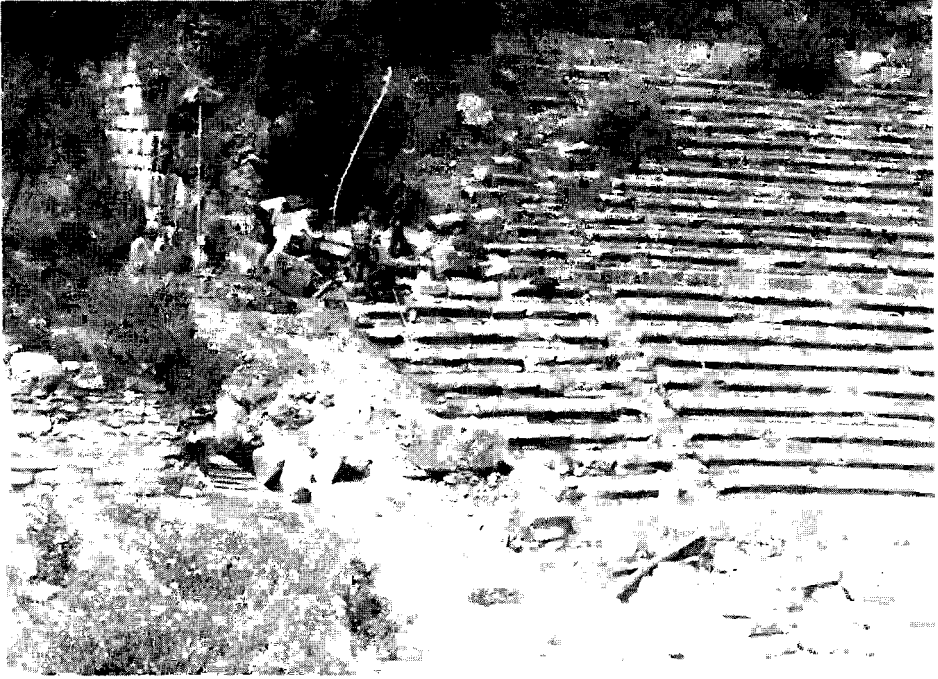
Resim : 11 — Doğu girişinin detay görünüşü

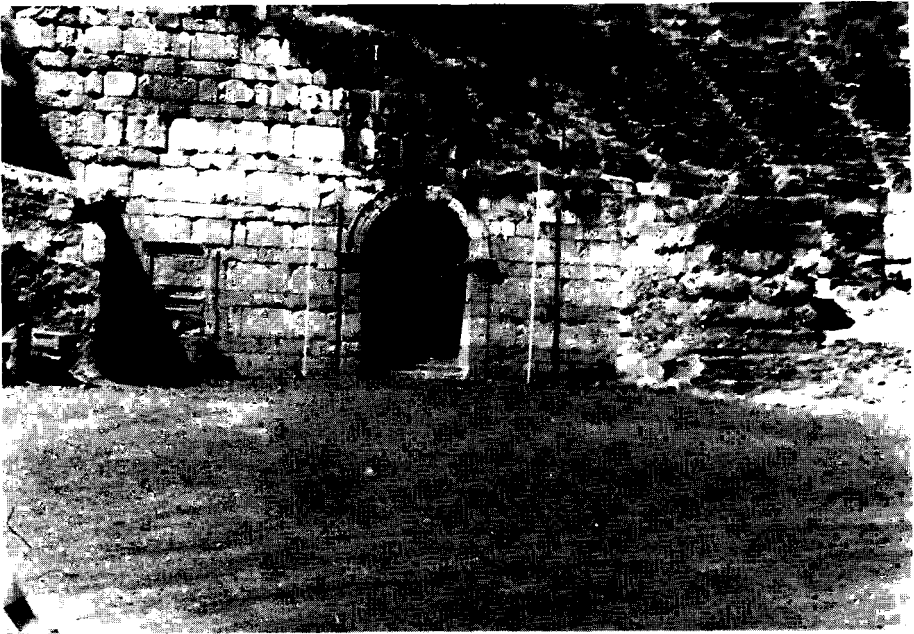
Resim : 12 — Doğu girişinde kaveaya ulaşan merdivenin giriş sahnından batıya doğru grnş

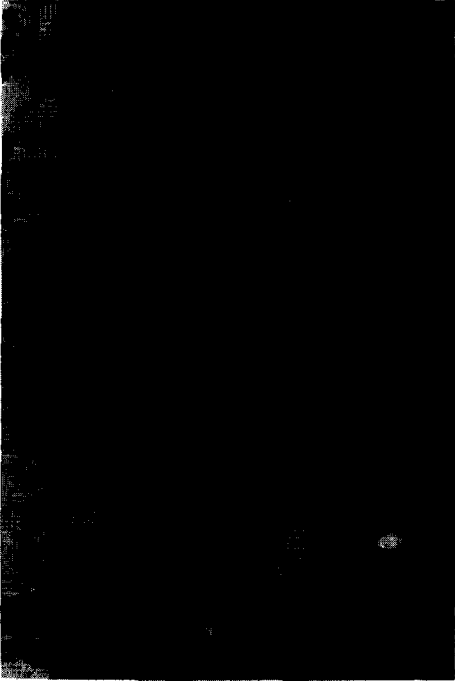
Resim : 13 — Batı cephesi ve girişin kazı öncesi batıdan görünüşü

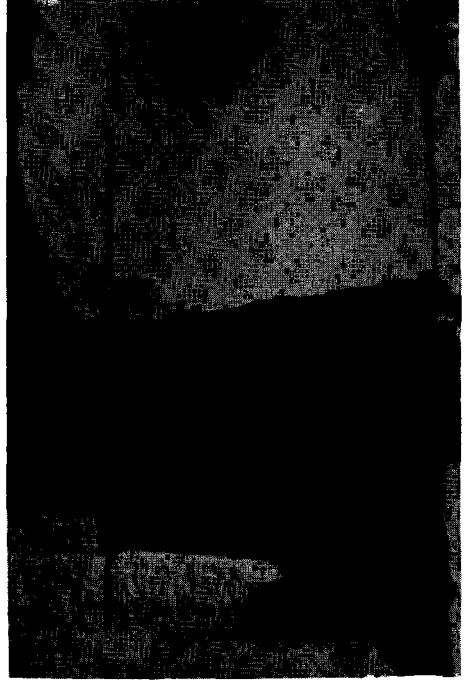
Resim :13 a— Batı girişinin kazı öncesi doğudan sahne binası üzerinden batıya doğru görünüşü

Resim : 14 — Batı cephesi ve girişin kazı sonrası görünüşü

Resim : 15 — Batı girişinin detayı

Resim : 16 — Batı girişi merdivenlerinin giriş sahınından kaveaya doğru görünüşü

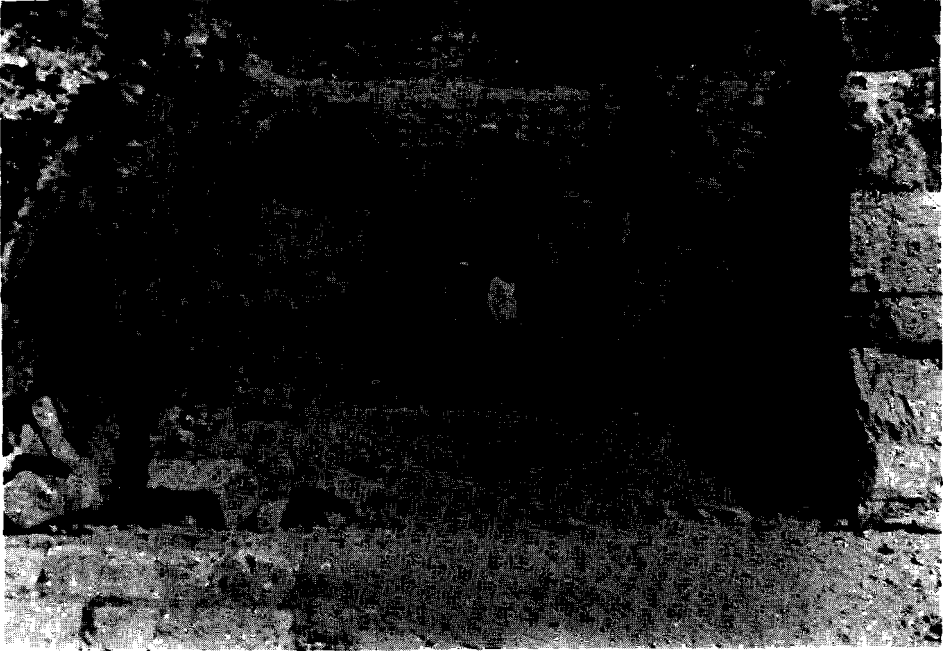
Resim : 17 — Tiyatronun güney batısındaki alanın kazı öncesi görünüşü

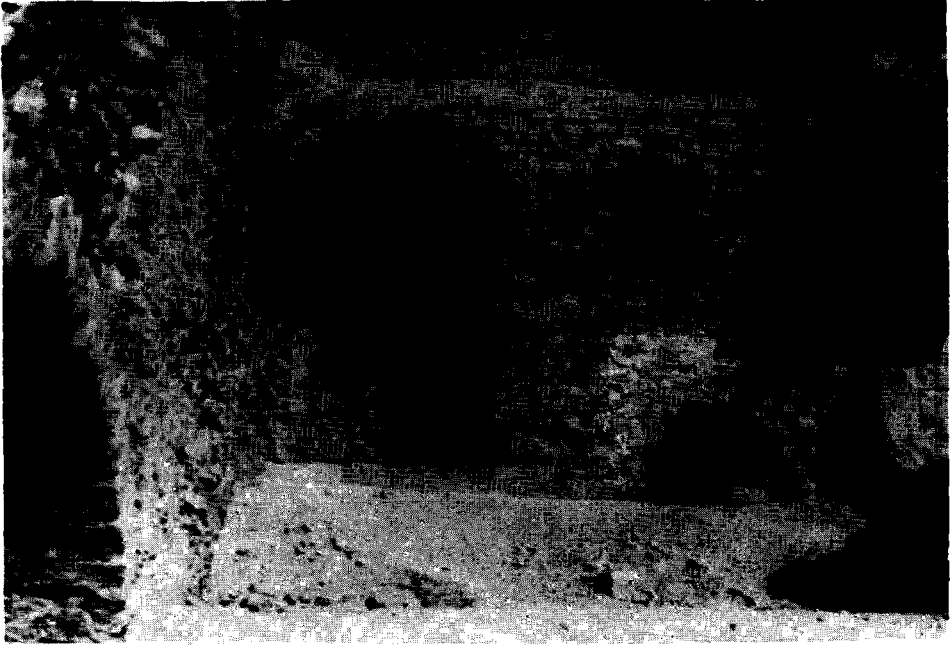
Resim : 18 — Tiyatronun güneybatı cephesi önünde kazılan alanın kazı esnasındaki görünümü

Resim : 19 — Tiyatronun cephesinin güneybatı köşesinde çıkan ve batı kenarı boyunca kuzeye doğru devam eden merdivenin ilk basamakları ve sahının görünümü

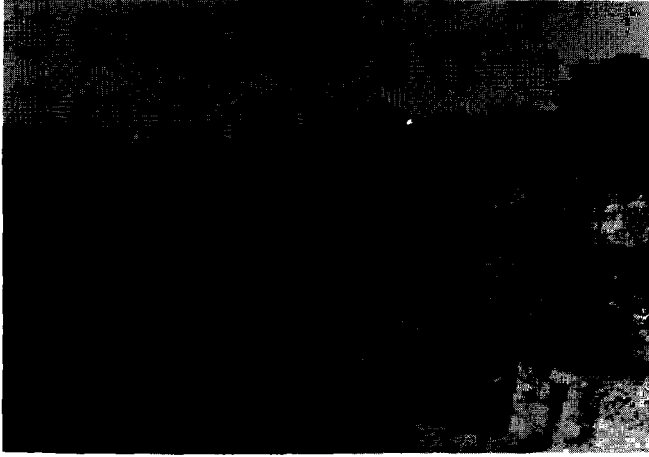
Resim : 20 — Tiyatronun batı kenarındaki merdivenin sonundaki tiyatro duvarına dayanan haçvari tonozla örtülü yapının kazı esnasındaki görünümü

Resim : 21 — Aynı yapının girişi ve girişteki ilk mekanın temizlendikten sonraki görünümü

Resim : 22 — Merdivenin batısındaki tonozlu yapının görünümü

Resim : 23 — Cephenin güneybatısında kazılan alanda çıkan yapıların kazı esnasında doğudan genel görünümü

Resim : 24 — Tiyatronun güneybatı cepheden genel görünüşü